

Nauka biologii w coraz większym stopniu ulega specjalizacji. Jednocześnie coraz częściej zwracają uwagę braki w wiedzy dotyczącej ogólnych procesów, które zachodzą w środowisku naturalnym, a także pewnej wrażliwości na otaczającą nas przyrodę. Dlatego chcemy zachęcić do czytania książek, które pozwalają te braki nadrobić, a jednocześnie ich lektura sprawia czytelnikowi dużą przyjemność. Pozwalają one bowiem zrozumieć otaczającą nas przyrodę, oraz ukształtować w sobie zdolność rozumowania uwzględniającą perspektywę ewolucyjną, a także zależności ekologiczne pomiędzy organizmami. Wszystkie znajdujące się na liście pozycje w przystępny sposób opisują różne zagadnienia związane z biologią ewolucyjną, entomologią, parazytologią oraz innymi dziedzinami wiedzy. Można w nich znaleźć liczne przykłady ilustrujące w klarowny sposób nawet pozornie trudne zagadnienia. Ich autorzy charakteryzują się też często talentem do popularyzowania nauki, a przy tym robią to niekiedy w sposób równie wciągający jak twórcy najbardziej poczytnych powieści sensacyjnych. Najważniejsze z nich, a więc takie, które każdy student biologii lub ochrony środowiska i specjalizujący się w zoologii powinien znać, zostały zaznaczone gwiazdką.

BIOLOGIA EWOLUCYJNA

- *Avisé J.C. 2008. **Markery molekularne historia naturalna i ewolucja**. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
- Freeland J. 2008. **Ekologia molekularna**. PWN
- Biedrzycki M. 1998. **Genetyka kultury**. Prószyński i S-ka.
- Coyne J.A. 2009. **Ewolucja jest faktem**. Prószyński i S-ka.
- Combes C. 1999. **Ekologia i ewolucja pasożytnictwa. Długotrwałe wzajemne oddziaływania** PWN
Książka wymagająca większej uwagi, która jednak w zamian za wysiłek włożony w jej przeczytanie daje mnóstwo fascynujących informacji o ewolucji układu pasożyt-żywiciel.
- *Dawkins R. 2000. **Samolubny gen** Prószyński Spółka.
Sztandarowa pozycja w dorobku Richarda Dawkinsa. Absolutna podstawa dla osób chcących zrozumieć na czym polega ewolucja biologiczna.
- Dawkins R. 2008. **Wspinaczka na szczyt nieprawdopodobieństwa**. Prószyński i S-ka.
- Dawkins R. 2001. **Rozplatanie tęczy**. Prószyński i S-ka.
- *Dawkins R. 2007. **Fenotyp rozszerzony**. Prószyński i Spółka
Prawdopodobnie najbardziej wymagająca książka Dawkinsa. Warto do niej sięgnąć dopiero po przeczytaniu innych książek tego autora oraz przynajmniej części spośród wymienionych na tej liście książek o biologii ewolucyjnej.
- Dawkins R. 1994. **Ślepy zegarmistrz** Państwowy Instytut Wydawniczy
- Dawkins R. 2010. **Najwspanialsze widowisko świata. Świadectwa ewolucji**. CiS
Jest to chyba najmniej ideologicznie nacechowana książka Dawkinsa, zawierająca sporo ciekawych i nie używanych przez niego wcześniej przykładów na działanie doboru naturalnego.
- Herman A. 2009. **Zagadki z przeszłości. O pierwszych etapach ewolucji człowieka**. Prószyński i S-ka.
- Stringer C., McKie R. 1999. **Afrykański exodus. Pochodzenie człowieka współczesnego**. Prószyński i S-ka.
- Weiner J. 2006. **Czas, miłość, pamięć. Wielki biolog i jego poszukiwanie genezy zachowań**. Prószyński i S-ka.
- White M., Gribbin J. 1998. **Darwin. Żywot uczonego**. Prószyński i S-ka.
- Alvarez W. 1999. **Dinozaury i krater śmierci**. Prószyński i S-ka.
- Hallam T. 2006. **Ewolucja i zagłada. Wielkie wymieranie i jego przyczyny**. Prószyński i S-ka.

- Lindley D., Desalle R. 1999. **Jak zbudować dinozaura, czyli nauka w Jurassic Park.** Prószyński i S-ka.
- Ward P. 1995. **Kres ewolucji. Dinozaury, wielkie wymierania i bioróżnorodność.** Prószyński i S-ka.
- Macdougall D. 1998. **Krótką historią Ziemi. Góry, ssaki, ogień i lód.** Prószyński i S-ka.
- Blum D. 2000. **Mózg i pleć. O biologicznych różnicach między kobietami i mężczyznami.** Prószyński i S-ka.
- Bragg M., Gardiner R. 2004. **Na barkach gigantów. Wielcy badacze i ich odkrycia od Archimedesesa do DNA.** Prószyński i S-ka.
- *Shubin N. 2009. **Nasza wewnętrzna menażeria. Podróż w głąb 3,5 miliarda lat naszych dziejów.** Prószyński i S-ka.
- *Watson J.D. 1995. **Podwójna helisa.** Prószyński i S-ka.
- Szyborski K. 1999. **Poprawka z natury. Biologia, kultura, seks.** Prószyński i S-ka.
- Sykes B. 2007. **Przekleństwo Adama. Przyszłość bez mężczyzn.** Prószyński i S-ka.
- King J. 2003. **Sekretne życie roślin.** Prószyński i S-ka.
- Leakey R., Lewin R. 1999. **Szósta katastrofa.** Prószyński i S-ka.
- Ward P. 2002. **Tajemnica epoki lodowcowej. Dlaczego wymarły mamuty.** Prószyński i S-ka.
- Shreeve J. 1998. **Zagadka neandertalczyka. W poszukiwaniu rodowodu współczesnego człowieka.** Prószyński i S-ka.
- Macdougall D. 2008. **Zamarznięta Ziemia.** Prószyński i S-ka.
- Ryszkiewicz M. 1995. **Ziemia i życie. Rozważania o ewolucji i ekologii.** Prószyński i S-ka.
- Ryszkiewicz M. 2007. **4 miliardy lat. Eseje o ewolucji.** Prószyński i S-ka.
- Ryszkiewicz M. 2000. **Od Wielkiego Wybuchu do Homo sapiens.** Prószyński i S-ka.
- Ryszkiewicz M. 1987. **Mieszkańcy światów alternatywnych.** Wiedza Powszechna
- Ryszkiewicz M. 1989. **Jak zostać człowiekiem - przepis ewolucyjny.** Prószyński i S-ka.
- Ryszkiewicz M. 1996. **Przepis na człowieka.** CiS
- Allen J.S. 2011. **Życie mózgu. Ewolucja człowieka i umysłu.** Prószyński i S-ka.
- Eldredge N. 2003. **Życie na krawędzi.** Prószyński i S-ka.
- Dzik J. 2003. **Dzieje życia na Ziemi.** PWN
- *Goldshmidt T. 1999. **Wymarzone jezioro Darwina. Dramat w Jeziorze Wiktorii.** Prószyński i Spółka
- Opis niezwykle ciekawego ekosystemu afrykańskiego Jeziora Wiktorii prezentujący różnorodność żyjących tam ryb z rodziny pielęgnicowatych. Z jednej strony autor skupia się na procesie specjacji, a z drugiej pokazuje też jak łatwo człowiek może wpłynąć na równowagę ekosystemu.
- *Ridley M. 2010. **Czerwona królowa.** Rebis.
- Jeśli chcecie się dowiedzieć co wspólnego ma Alicja w krainie czarów z biologią ewolucyjną musicie sięgnąć po tę książkę. Jedną z najciekawszych książek popularnonaukowych o ewolucji.
- Wilson E.O. **Socjobiologia.** Zysk i S-ka
- *Williams G.C. 1997. **Światelko mydliczki.** Wydawnictwo CiS
- Wickler W. 2001. **Biologia dziesięciu przykazań.** Zysk i S-ka Wydawnictwo
- Zestawienie dziesięciu przykazań z faktami biologicznymi.
- Judson O. 2004. **Porady seksualne dr Tatiany dla wszystkich stworzeń dużych i małych** WAB CiS
- Biologia rozmnażania zwierząt widziana z ewolucyjnej perspektywy i opisana dowcipnym językiem.

*Smith J.M., Szathmary E. 2000. **Tajemnice przełomów w ewolucji.** PWN

Tytuł mówi wszystko o tej książce. Zwraca ona uwagę na ważne momenty ewolucji życia na Ziemi, począwszy od jego powstania, aż po ukształtowanie się ludzkiej mowy.

Gould S.J. 1999. **Niewczesny pogrzeb Darwina.** Prószyński i Spółka

Zbiór esejów ewolucji. Książka pełna ciekawych przykładów ilustrujących opisywane zagadnienia. Jeśli chcecie się dowiedzieć dlaczego zebry są w paski sięgnijcie po tę książkę.

Brockman J. 2007. **Nauka a kreacjonizm.** CiS

Zbiór tekstów napisanych przez różnych autorów (m. in. Jerryego Coyne'a, Daniela Dennetta, Richarda Dawkinsa), w których teoria inteligentnego projektu została skonfrontowana z teorią ewolucji.

Fortey R. 1999. **Życie, nieautoryzowana biografia. Historia pierwszych czterech miliardów lat życia na ziemi.** Wydawnictwo Albatros

EWOLUCJA CZŁOWIEKA

*Dennett D.C. 1997. **Natura umysłów.** CiS

Diamond J. 2000. **Strzelby, zarazki, maszyny. Losy ludzkich społeczeństw.** Prószyński i Spółka

Książka za, którą autor otrzymał Nagrodę Pulitzera. Pisze w niej o społeczeństwach ludzkich, podbojach i wojnach, rozwoju cywilizacji, a wszystko to pokazuje na tle procesów ewolucyjnych.

*Diamond J. **Trzeci szympans.** Państwowy Instytut Wydawniczy

Chyba najlepsza książka Jareda Diamonda. Niezwykle ciekawy obraz ewolucji człowieka w tym także takich aspektów jak ewolucja mowy czy kształtowanie się języków.

*Diamond J. 1997. **Dlaczego lubimy seks? Ewolucja ludzkiej seksualności** CiS

Jared Diamond odpowiada na jedno z ciekawszych pytań biologii ewolucyjnej. Wielu będzie chciało poznać odpowiedź.

*Rand A. **Cnota egoizmu.** Zysk i S-ka Wydawnictwo

Rozważania o moralności i roli człowieka w społeczeństwie. Pozycja nie miała na celu opisywania przystosowań ewolucyjnych jednak czytając ją trudno nie oprzeć się wrażeniu, że było wręcz przeciwnie.

Ridley M. 2000. **O pochodzeniu cnoty.** Rebis.

Wilson E.O. 1998. **O naturze ludzkiej.** Zysk i S-ka Wydawnictwo

Książka ta pozwala spojrzeć na nasze życie i zachowania przez pryzmat ewolucyjnych przystosowań.

Wills. C. 2001. **Żółta febra, czarna bogini.** Rebis

Książka skupia się na wielu chorobach człowieka w tym takich jak malaria, dżuma czy AIDS. Opisuje ewolucję mikroorganizmów i ich wpływ na życie i ewolucję człowieka.

Oldstone M.B.A. 2002. **Wirusy, plagi i dzieje ludzkości** Prószyński i Spółka

Pozycja w pewnym sensie podobna do książki Żółta febra, czarna bogini, ale skupiająca się w większym stopniu na procesach odpowiedzi immunologicznej.

Blum D. 2000. **Mózg i płeć. O biologicznych różnicach między kobietami i mężczyznami**

Prószyński i Spółka

Jedna z ciekawszych książek popularnonaukowych z zakresu psychologii ewolucyjnej. Tytuł mówi sam za siebie.

Wrangham R., Peterson D. 1999. **Demoniczne samce.** Państwowy Instytut Wydawniczy

BIORÓŻNORODNOŚĆ

*Wilson E.O. 1999. **Różnorodność życia.** Państwowy Instytut Wydawniczy.

E.O. Wilson pokazuje jak miliony lat ewolucji ukształtowały obecną różnorodność życia na Ziemi. Niezwykle istotna pozycja również z punktu widzenia ochrony przyrody. Poza książkami o owadach społecznych chyba najciekawsza pozycja w dorobku tego autora.

*Conniff R. 2011. **Poszukiwacze gatunków. Bohaterowie, głupcy i szalony pościg, by zrozumieć życie na Ziemi.** Prószyński i Spółka

Fascynująca opowieść o historii współczesnej taksonomii. Pokazuje jak opisywano pierwsze gatunki, jakie trudności musiano pokonywać i jakie błędy przy tym popełniano. Niemalże powieść przygodowa o śmiałkach, którzy jako pierwsi zaczęli odkrywać i opisywać przyrodę.

ENTOMOLOGIA

Fabre J.H. 1994. **Z życia owadów**. ALFA

Jean Henri Fabre to pionier entomologii, który z obserwowania owadów wokół swojego domu zrobił naukę, a pisanie o owadach uczynił literaturę. Przedruk fascynującej książki wydanej w Polsce po raz pierwszy w 1911 roku.

Fabre J.H. 1948. **Dziwy instynktu u owadów i pajaków**. Wiedza Spółdzielnia Wydawnicza 261pp.

Grabowski M., Jaskuła R., Pabis K. **Ilustrowana encyklopedia owadów i pajęczaków Polski**. Carta Blanca.

Strojny W. 1971. **Spotkania z owadami**. PZWS

Strojny W. 1971. **Świat owadów**. Nasza Księgarnia

Strojny W. 1957. **W świecie owadów**. Wiedza Powszechna

Chalifman J. 1968. **I owady są architektami**. Wiedza Powszechna.

Ciekawie napisana książka rosyjskiego biologa skupiająca się na "budowlach" stworzonych przez owady.

Holldobler B., Wilson E.O. 1998. **Podróż w krainę mrówek: Dzieje badań naukowych**. Prószyński Spółka

Kozłowski M.W. 2008. **Owady Polski**. Multico

Kozłowski M.W. 2009. **Owady Polski. Chrząszcze**. Multico

Razowski J. 1987. **Słownik entomologiczny**. PWN

Sandner H. 1989. **Owady**. PWN

Książka zawiera informacje o biologii owadów występujących w Europie Środkowej występujących w różnych środowiskach: na łąkach otwartych, w lasach, w obszarach górskich itd.

Wilson E.O. 1979. **Spoleczeństwa owadów**. PWN

Choć książka ta momentami napisana jest nie do końca przystępnym językiem, to jednak nadal stanowi doskonałe źródło wiedzy o życiu owadów społecznych.

Reichholf J. 1993. **Obserwujemy motyle**. Państwowe Wydawnictwa Rolnicze i Leśne

Ta niewielka książka w przystępny sposób prezentuje zagadnienia związane z biologią i ekologią motyli. Opowiada o ich cyklach życiowych, wielokilometrowych migracjach, czy gatunkach żyjących w środowisku wodnym.

Zuk. M. 2012. **Seks na sześciu nogach**. Prószyński i Spółka

Napisana z dużą lekkością książka o biologii rozmnażania i cyklach życiowych owadów. Jedna z ciekawszych popularnonaukowych nowości ostatnich lat.

RÓŻNE BEZKRĘGOWCE

*Błaszak C. (red.). 2009. **Zoologia. Tom 1 (bez stawonogów)**. PWN

*Błaszak C. (red.). 2011. **Zoologia. Tom 2: Stawonogi, część 1: Szczękoczulkoopodobne, skorupiaki**. PWN

*Błaszak C. (red.). 2012. **Zoologia. Tom 2: Stawonogi, część 2: Tchawkodyszne**. PWN

Moore J. 2009. **Wprowadzenie do zoologii bezkręgowców**. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego

Soszka J. G. 1978. **Nie tylko w oceanach**. Nasza Księgarnia

Stańczykowska A. 1979. **Zwierzęta bezkręgowce naszych wód**. WSiP

BIOLOGIA I EKOLOGIA

*Davies N., Krebs J.R. 2001. **Wprowadzenie do ekologii behawioralnej**. PWN

Demel K. 1974. **Życie morza**. Wydawnictwo Morskie

*Kostrowicki A.S. 1999. **Geografia biosfery. Buiogeografia dynamiczna lądów**. PWN

Pigulewski S.W. 1982. **Jadowite zwierzęta bezkręgowce**. PWN

- McGowan C. 2000. **Drapieżca i ofiara** Rebis.
- Harborne J.B. 1997. **Ekologia biochemiczna**. PWN
- Grosse E. 1969, 1976. **Z biologią za pan brat**. Iskry
- Stawiński W. 1975. **Jak samodzielnie poznawać przyrodę. Zadania i wskazówki**. WSiP
- Stromenger Z. 1999. **Zwierzęta wciąż nieznanne. Dostosowani pożyją dłużej**. KiW

Jaki jest sens podziału na płcie, skoro rozmnażanie bezpłciowe jest efektywniejsze? Co wyznacza kierunki ewolucji? Czy podstęp i oszustwo pomagają zwierzętom w przetrwaniu? Czy śmierć wiąże się z wydzielaniem energii? Czy potomstwo to kara boża, czy dar boży? Czy przetrwanie gatunku to cel, czy mimowolny wynik zachowania się osobników? Jak się uchronić przed morderczością rodziców? Autorka przedstawia niezwykle mechanizmy przystosowawcze poszczególnych gatunków zwierząt do środowiska, wykształcone w procesie ewolucji. Opisuje charakterystyczne obyczaje i zachowania, umożliwiające im przetrwanie.

- Trepka A. 1994. **W krainie zwierząt**. KAW
- Trepka A. 1996. **Dziwne, groźne, tajemnicze**. Prasa Beskidzka
- Trepka A. 2000. **O zwierzętach inaczej**. Kurpisz
- Trepka A. 2001. **Osobliwości świata zwierząt**. Kurpisz
- Trepka A. 2001. **Tajemnice zwierząt**. Kurpisz 2001
- Trepka A. 2001. **Usprawiedliwieni zabójcy**. Kurpisz
- Umiński T. 1998. **Życie naszej ziemi**. WSiP

BEZKRĘGOWCE W NASZYM OTOCZENIU

- Boczek J. 2001. **Człowiek i owady**. Fundacja "Rozwój SGGW"
- Nowe, poszerzone wydanie książki zawierającej wiele ciekawostek dotyczących związku owadów z człowiekiem.
- Piotrowski F. 1999. **Stawonogi - sprzymierzeńcy i wrogowie człowieka**. PWN
- Syntetyczny ale naszpikowany licznymi informacjami opis biologii wybranych grup stawonogów mających wpływ na zdrowie i życie człowieka, żyjących w jego sąsiedztwie lub takich, które znalazły swoje zastosowanie w medycynie.
- Knutson R.M. 2005. **Przeróżająca fauna**. Wydawnictwo Adamantan
- Jeśli wydaje wam się, że o pasożytach człowieka nie można pisać ciekawie i z poczuciem humoru musicie sięgnąć po tę niewielką książeczkę.

HISTORIA NAUK BIOLOGICZNYCH I FILOZOFIA NAUKI

- Huxley R. 2009. **Wielcy przyrodnicy. Od Arystotelesa do Darwina** PWN
- Mayr E. 2002. **To jest biologia. Nauka o świecie ożywionym**. Prószyński i Spółka
- Jedna z najważniejszych postaci dwudziestowiecznej biologii Ernst Mayr opisuje rozwój biologii i jej związek z innymi naukami, w tym także humanistycznymi. Książka zawiera też wiele ważnych informacji z zakresu biologii ewolucyjnej. Lektura, która pozwala inaczej spojrzeć na współczesną naukę.
- Darwin C. 2008. **Podróż na okręcie Beagle** Egis.
- Książka Charlesa Darwina opisującą słynną wyprawę na okręcie Beagle, która stała się początkiem jego drogi do sformułowania teorii ewolucji.
- Bowler P.J. 2007. **Historia nauk o środowisku**. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Obszerna i dokładna prezentacji historii nauk przyrodniczych od starożytności do czasów współczesnych.
- Collins H. , Pinch T. 1998. **Golem, czyli co trzeba wiedzieć o nauce**. CiS

INNE

- Gaarder J. 1995. **Świat Zofii**. Jacek Santorski & Co
- Gold T. 1999. **Gorąca podziemna biosfera**. Adamantan
- Mann J. 1996. **Zbrodnia, magia i medycyna**. Zapolex-Media
- Pitman W., Ryan W. 2001. **Potop Noego**. Bertelsmann Media
- Tollmann A., Tollmann E. 1999. **A jednak był potop. Od mitu do historycznej prawdy**. Prószyński i Spółka
- Ascherson N. 2002. **Morze Czarne**. Zysk i S-ka.
- Durrell G. 1993. **Moja rodzina i inne zwierzęta**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1993. **Moje ptaki, zwierzęta i krewni**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 2002. **Kraina szeptów**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1997. **Menażeria**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1999. **Nowy Noe**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 2001. **Ogary z Bafut**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1999. **Ogród bogów**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1996. **Opowieści o zwierzętach**. Muza S.A.
- Durrell G. 1997. **Przeciążona arka**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 2001. **Różowe gołębie i złote nietoperze**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1996. **Zapiski ze zwierzyńca**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 2000. **Złapcie mi gerezę**. Prószyński i S-ka
- Durrell G. 1991. **Zoo w walizce**. Wydawnictwa Normalizacyjne ALFA-WERO
- Durrell G., Durrell L. 1995. **Poradnik przyrodnika**. Świat Książki

ZABYTKI

*Brehm A. 1963. **Życie zwierząt. Tomy 1-4**. PWN

Fundamentalne dzieło niemieckiego zoologa, pisarza, ilustratora i pierwszego dyrektora ogrodu zoologicznego w Hamburgu. W oryginale było wydawane w latach 1864-1869. Prawdziwa skarbnica wiedzy o zwierzętach, w dużej mierze wciąż aktualnej. Książka jest napisana bardzo „żywym” i emocjonalnym językiem, pełna ciekawostek i bogato ilustrowana. Tom I obejmuje ssaki, tom II – ptaki, tom III – ryby, płazy i gady, tom IV – bezkręgowce.

Grzimek B. 1964. **Nie ma miejsca dla dzikich zwierząt**. Nasza Księgarnia

Grzimek B. 1968. **Serengeti nie może umrzeć: 367000 zwierząt szuka swego państwa**. Nasza Księgarnia

Stromenger Z. 1988. **Przystosowani pożyją dłużej**. Wydawnictwo Śląsk

Trepka A. 1977. **Zwierzęta wychodzą z mórz**. Wydawnictwo Śląsk

Trepka A. 1979. **Benedykt Dybowski**. Wydawnictwo Śląsk

Trepka A. 1980. **Fenomeny przyrody**. Wydawnictwo Śląsk

Trepka A. 1982. **Król tasmańskich stepów**. Wydawnictwo Śląsk

Trepka A. 1987. **Opowieści o zwierzętach**. Nasza Księgarnia

Trepka A. 1988. **Gawędy o zwierzętach**. KAW

Trepka A. 1988. **Przed i po dinozaurach**. KAW

Trepka A. 1989. **Zwierzęta, zwierzęta...** Nasza Księgarnia

Trepka A. 1991. **Co kaszalot je na obiad?** Alfa

Grzimek B. 1965. **Dwadzieścia zwierząt i jeden człowiek**. Wiedza Powszechna

Grzimek B. 1970. **Z kamerą przez Australię.** Wiedza Powszechna

Grzimek B. 1972. **Tropiliśmy słonia Tiemoco.** Nasza Księgarnia

Umiński T. 1984. **Zwierzęta i kontynenty. Zoogeografia popularna.** WSiP

Umiński T. 1987. **Zwierzęta i oceany. Popularna zoogeografia wód morskich.** WSiP